UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct. Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

vers. 12.

urn:nbn:de:hbz:466:1-82999

Visual Library

cedente aliquo grauiore delicto, dum abſtinentes, & non communicantes, à cœleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur.

Panem corporis petimus.

Dicendum eſt tamen Chriſtum, infirmitatis rationem ducere, vt ſciamus non noſtræ induſtriæ eſſe opes parare, aut vitam tolerare, ſed diuinæ benignitatis. Ideoque panem, & vitæ neceſſaria petere voluiſſe.

Panis ſuperſubſtantialis.

§. 2. Panis porro noſter ἐπιούσιος, *quotidianus*. Syriace רסובקנן *Indigentiæ noſtræ*. Vt de ſacra Euchariſtia interpretarentur aliqui, cauſa ex eo fuit, quod ἐπιούσιος, quaſi ſupernaturalis, ſeu ſuperſubſtantialis vocetur. Vetus interpres habuit, *Quotidianus*. Hieronymus, habita ratione etymologiæ vocauit, *ſuperſubſtantialem*, inde eſt, quod oratio, qua vtimur, à verſione diſcrepat. Oratio vetus manſit, verſio mutata eſt. Maldonatus noſter interpretatur, panē ſubſtantiæ noſtræ alendæ accommodatum, qui ſcilicet ἐπὶ τὴν οὐσίαν, ſuper noſtram ſubſtantiam addendus ſit. Ita Franciſc. Lucas & alij. Licet ille etiam vocet panem cibarium, quod ſi de ſimplice & communi intelligat, non eſt ſatis amplè dictum, omne enim cibi genus, etiam medicinas, & quicquid corpori neceſſarium eſt, petimus.

Panis ſubſtantiæ noſtræ accōmodatus.

Alij interpretantur panem ἐπιούσιον, ab ἔπειμι, *ſuccedo, ſequor*; nam ἐπιοῦσα ἡμέρα dicitur dies inſequens, ſeu ſuccedens; & vſitatum eſt dicere τῇ ἐπιούσῃ, tacito nomine, ἡμέρᾳ. *Sequenti*, quemadmodum dicimus, *Craſtina veniet*, ſubaudito *die*. Itaque hoc ſignificato ἐπιούσιος eſt ἄρτος τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, diei ſuccedentis, hoc eſt hodierni, qui heſterno ſuccedit. Hinc Hebræum Euangelium habuit מחר *Machar* craſtinus, vt teſtatur Hieronymus. Ex quo conſtat, non illud fuiſſe olim, quod nunc circumfertur, habet enim תמיד *Thamith ſemper*, non מחר *Machar*. Mihi nullo modo probabilis hæc expoſitio videtur. Nam ἔπειμι eſt inuadere, venire poſt, ſuccedere. Non ſolet autem de re præſenti dici. Nam Græci cum dicunt τῇ ἐπιούσῃ diem craſtinum ſemper intelligunt, nunquā hodiernum. Sic dicere ſolent: ἐπιούσης ὥρας: *ſequente hora*. ἐπιόντος ἔτους, *ſequenti anno*, cui opponunt, ἐνιόντος ἐνιαυτοῦ *præſenti anno*. Sic Demoſthenes vocat ἐπιόντα μῆνα *menſem inſtantem*. Plato ἐπιόντα χρόνον. Et de futuro accipit Plutarchus in Solone. ἔπεισι γὰρ ἑκάστῳ ποικίλον ἐξ ἀδήλου μέλλον, *Imminet cuique ex occulto, quod futurum eſt*. Perinde eſſet, ac ſi panem rogaret in diem craſtinam, ſeu ſequentem, quod Chriſtum noluiſſe conſtat, cum iubeat craſtinum ſibi eſſe ſollicitum. Sufficit enim ἐφήμερος τροφή, vt ait Iacob. 2. *diurnum alimentum*. Ita quoque ſcholium Græcum. Ἄρτον ἐπὶ τὴν οὐσίαν ἡμῶν ἐπαρκοῦντα vocat; panem ad ſubſtantiam noſtram ſufficientem. Ita quoque Baſilius in Aſceticis: & talis deſcribitur Prou. 30. 8. לחם חקי, *panem præſcripti, ſeu demenſi* mei. Apud 70. legimus Σύνταξον δέ μοι τὰ δέοντα, καὶ τὰ αὐτάρκη. *Conſtitue mihi quæ opus ſunt, quæque ſufficiunt*. Sym. vocat δίαιταν ἱκανήν. Aq. ἄρτον ἀκριβασμῶν μου. Hoc eſt, *panem exquiſitionum mearum, ſeu, accurationum mearum*. Contentos etiam nos quotidiano cibo eſſe iubet. vt 1. Tim. 6. 8. Philipp. 4. 11. 12. 13. Luc. 12. 15.

Ἐπιοῦσα dies eſt craſtina.

Non eſt autem repetitio inanis, cum petimus, vt panis quotidianus, ſeu quotidie nobis neceſſarius detur hodie. Singulatim enim nos de Craſtino ſollicitos non eſſe oſtendimus.

* *
*

VERSUS 12.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

QVÆSTIO I.

Verene an humiliter tantum orent ſancti; dimitte nobis debita?

§. 1. IMpia fuit Pelagij, & Cœleſtij præſumptuoſa hæreſis, quod dicerent ſanctos non pro ſe, ſed alijs orare: *dimitte nobis debita noſtra*. Ita enim apud S. Auguſtinum de peccat. meritis & remiſſione l. 2. c. 10. loquuntur. Quia etſi orabant, inquiunt, non pro ſe, ſed alijs orabant.

Pelagiani non orabant pro ſe. Dimitte nobis.

Probat errare eos Auguſtinus exemplo Danielis, & Iobi, multiſque teſtimonijs ſcripturæ. & l. 2. de bono perſeuerantiæ c. 5. Ex Cypriano probat eandē expoſitionem. *Et operæ precium &c. Cum enim locum ipſum Dominicæ orationis exponeret, ait inter cætera: Quam neceſſariè autem, quam prouidēter & ſalubriter admonemur quod peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur; vt dum indulgentia de Deo petitur, conſciētia ſua animus recordetur. Ne quis ſibi quaſi innocens placeat, & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur & docetur ſe peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique & Ioannes in epiſtola ſua ponens dixit, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt.*

Qui ſe peccatum habere negat, perijt.

De his & Epiſt. 108. agit, & in Enchiridio cap. 73. Auguſt. Inuictum ſanè contra Pelagianos eſt argumentum. Nemo enim eſt qui non veriſſimè orationem dominicam, adeoque hæc ipſa verba recitet. Nemo igitur non peccator. Quia debitor, debita enim ſunt peccata. Nec quiſquam humiliter illa dicit, niſi etiam veraciter, impia eſt mentientium humilitas. Nec enim ſimulando tundunt pectora, nec ſimulata humilitate Deum fallunt, dum ſuperba opinione ſe non putant peccatores, & ficta humilitate ſe mentiuntur peccatores, errante conſcientia bis ſacrilegi.

Nō eſt humilitas mentiri ſe peccatorem eſſe.

QVÆSTIO II.

An nunquam iuſtus vllus ſine peccato eſſe poſſit?

§. 1. NOn eſt noua illa quæſtio, ſed olim à S. Auguſtino propoſita, hodieque à multis hæreticis actitata. S. Auguſtinus l. 2. de peccatorum meritis, & remiſſione quadripartitam facit quæſtionem. *An homo poſſit eſſe ſine peccato*. Reſpondet: Poſſe libero arbitrio per gratiam adiuto; poteſt enim nolle peccare, nec impoſſibile eſt Deo adiuuare ne peccet.

Quadripartita quæſtio.

Altera quæſtio eſt: *An ſit ſine peccato aliquis*? ſiue an Dei gratia adiutus ad eam perfectionem quis venerit, vt eſſet ſine omni prorſus peccato. Id negat factum. Cauſam dat, quia nolunt. Nemo tantum vult, quantum res exigit. Atque hoc reſpondet ad tertiam quæſtionem; *Cur non ſint, cum eſſe poßint*? Quartam denique quæſtionem mouet; *An ſit homo aliquis qui nunquam vllum habuerit peccatum*. Cui reſpondet, nullum fuiſſe, eſſe, futurum, excepto ſolo Chriſto, cum in peccato nati ſint omnes. At hæc quidem in confeſſo ſunt. At quæſtionem quintam adiungendam cenſeo ex eodem Auguſtino. An ſcilicet aliquis breuiſſimo tempore ſit, vel fuerit ſine peccato?

§. 2. Hoc ſentire Auguſtinum conſtat. Nam Epiſtola 50. recenſens hæreſim Pelagianam, qui ſine pecca-

An ad momentum

quis poſsit eſſe ſine peccato.

peccato ſe audebant iactare in hac vita, ſeque eſſe in Eccleſia, quæ non habet maculam, neque rugam, neque aliquid huiuſmodi: addit ipſe: *Neſcientes hoc modo in eis compleri, qui vel poſt baptiſmum continuo, vel dimiſsis debitis, quæ dimittenda in oratione poſcuntur, de hoc exeunt corpore: In tota Eccleſia tunc futurum, cum dicendum erit: Vbi eſt mors victoria tua?* Nec modo hoc fieri poteſt; ſed interdum etiam ſolet. Infantes baptizati ſine vllo ſunt peccato. Nam originali liberi ſunt, actuale rationis defectu patrare non poſſunt. Ita quoque non video cur non Cornelius baptizatus, aut Eunuchus Candacis reginæ, illo momẽto ſine vllo peccato fuerint; & breuiſſimo tempore diuinâ gratiâ permanſerint. Non enim cauſa vlla apparet, cur tanta fide, & caritate baptiſmo mundati, & Spiritu ſancto donati, primo ſtatim momento peccatint.

Breuiſsimo tempore poteſt eſſe ſine peccato aliquis.

Verum obijciunt hæretici. Eos contradicere orationi dominicæ, vt Auguſtinus l. 4. contra duas Epiſt. c. 10. l. de Eccleſiaſt. dogm. c. 48. & 49. qui tamen Gennadij eſt, non Auguſtini. Argumentum Auguſtini & Epiſt. 89. ad Hilarium. *Omnibus enim neceſſaria eſt oratio Dominica, quam etiam ipſis arietibus gregis, id eſt, Apoſtolis ſuis Dominus dedit, vt vnuſquiſque Deo dicat; Dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Cui enim hæc in oratione verba neceſſaria non fuerint, ipſe hic ſine peccato viuere pronunciandus eſt. Quales ſi aliquos futuros Dominus præuideret, meliores vtique quam extiterunt eius Apoſtoli, aliam orationem illos doceret, qua non peterent dimitti ſibi peccata, quibus in baptiſmo fuerunt omnia iam dimiſſa.*

Qui ſine peccato eſt, non eget oratione Dominica.

Hic Auguſtinus ita intelligendus eſt, vt non neget aliquem aliquando tempore breuiſſimo ſine peccato eſſe, aut fuiſſe. Id enim ante clariſſimè dixit. Et in hac etiam Epiſt. inſinuat. *Sed plane qui miſericordia Dei adiutus & gratia, ſe ab eis peccatis abſtinuerit, quæ etiam crimina vocantur, atque illa peccata ſine quibus non hic viuitur mundare operibus miſericordiæ & piis orationibus non neglexerit, merebitur hinc exire ſine peccato, quamuis cum hic viueret habuerit nonnulla peccata: quia ſicut iſta non defuerunt, ita etiam remedia, quibus purgarentur, affuerunt.*

Poſtquam enim remedio peccatum purgauit, iam ſine peccato erat. Verum tamen quantumcunque vigilet intellectus, ſitque accenſa voluntas, etſi hoc aut illud peccatum vitet, celerrime tamẽ in alia prolabitur, etiam iuſtus. Ideo ſemper dicit: *dimitte nobis debita noſtra*, peccatum ſcilicet, & pœnam peccati, nec æſtimat, ſi forte breuiſſimo momento liber peccato fuit, aut non obnoxius pœnæ: quia non nouit ſed ſtatim non peccaſſe, & an aliquo momento, ſic omnium præter torum acceperit veniam, vt noua non addiderit, ſcire non poteſt.

Nemo ſcit an omnia ita remiſſa ſint, vt nec culpæ, nec pœnæ quicquam ſuperſit.

Certe Auguſtinus arbitratur, poſſe aliquem impetrata venia ſine peccato mori, quod indicat, in ipſa veniæ impetratione non ſemper nouum committi peccatum. Moraliter igitur iſta accipienda ſunt, non ad momenta Mathematica redigenda. Ita viuere nõ poſſumus niſi ſpiritum aeremve ducamus, niſi cibo vires reparentur, minimo tamen tempore ſpiritu intercluſo, longiuſculo ſine cibo viuimus. Hinc apparet, quantum à vero aberrent, qui vt ſemper orare poſſint; *& dimitte nobis debita noſtra*, ipſas potentias, & ſubitos animi motus peccata eſſe volunt.

QVÆSTIO III.

Quæ peccata petamus dimitti?

Omnium remiſsionẽ petimus.

§. 1. BEllarminus in explicatione orationis dominicæ, & venialium & mortalium remiſſionẽ nos petere aſſerit. Et: de amiſſione gratiæ, & ſtatu peccati cap. 8. Idem Bellarminus probat eſſe aliqua peccata venialia, non ideo quia non imputantur, ſed quia facile condonantur.

Doctrinam ſuam ex Auguſtino ſumpſit Bellarminus. Ille Ep. 108. Enchir. c. 73. l. 21. c. 22. & 27. de ciuitate Dei. de fide & operibus c. 26. contra Parmen. Epiſt. l. 2. c. 10. Contra Creſconium Grammaticum. l. 2. c. 38. de bono perſeuerant. l. 2. c. 5. in Pſal. 142. ſerm. 34. c. 6. de diuerſis. Hæc verba exponit, & multis, de peccator. meritis & remiſſione, c. 4. & 10. In pleriſque fere locis peccata vocat leuia, breuia, minima, quotidiana, ſine quibus hæc vita non ducitur. Excipiunt tamen obtrectatores Bellarmini, hoſtes veritatis, Auguſtinum *ne nominare quidem venialia*, deinde hæc oratione deleri, non ergo natura eſſe venialia; denique miſericordia Dei condonari, non igitur eſſe natura venialia.

Leuia ... cata.

De mente Auguſtini ſi nobiſcum diſputant, eius ſententia ſtare oportet. l. 80. quæſtionum, q. 26. *Alia ſunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ. Infirmitas contraria eſt virtuti, imperitia contraria eſt ſapientia, malitia contraria eſt bonitati. Quisquis igitur nouit quid ſit virtus & ſapientia Dei, poteſt exiſtimare quæ ſint peccata venialia.*

Auguſ... quæ ve... nialia.

Ex virtute igitur & ſapientia Dei peccata ait venialia, quia ſcilicet ſapientia Dei non conſtituit illis pœnam æternam, quod iudicaret ea pœna non eſſe digna. Deinde Auguſtinus non modo libris citatis, ſed etiam l. 14. de ciuit, cap. 9. & l. 2. cap. 25. & l. 21. c. 27. docet *eſſe in valde iuſtis, nec iuſtitiam* tollere, *non eſſe crimina, eſſe parua.* illis *non infernum, ſed pœnas purgatorij deberi.* Sermon. 41. de Sanctis; *non illis occidi animam.* Non autem hanc diſtinctionem more Caluiniano in ſolam Dei voluntatem, aut imputationem referunt; nam adulterium Dauidis, & cædem mortalia iudicat. Quod ſi millies inferos merentur, & vt Beza docet, millies millies totius mundi interitum, quomodo leuia, minima, non occidentia animam, quomodo cum iuſtitia conſiſtunt?

Bezæ ... trox ſententia.

§. 2. Eodem pertinet, quod concupiſcentiam ex hac petitione Lutherus probare contendit, eſſe vere proprieque peccatum. [Sola *inquit art.* 3. oratio dominica nonne omnes concludit ſub peccatum, dum omnibus quantumlibet ſanctis mandat orare: Sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum Fiat voluntas tua? Quid confitetur, qui petit fieri voluntatem Dei niſi ſe nondum *Plene* facere voluntatem Dei, ac per hoc eſſe inobedientem Deo, neque enim fictis hic verbis oratur: Hoc ſolo ſaluus, quod agnoſcit & deprecatur ſuam inobediẽtiam, ac in quãtum orat & agnoſcit, tantum facit voluntatem Dei, id eſt, in ſpiritu: ſed in carne, contra quam ſic orat, nondum facit. Ita qui petit ſanctificari nomen Domini, nonne fatetur nomen Domini adhuc in ſe pollui *Ex Parte*? quod dolens deprecatur, & impletur illud in eo Rom. 7. Quod nolo malum, hoc facio, quod volo bonum, non facio. Sic qui aduenire regnum Dei petit, certum ſeruum Diaboli ſe ex parte confitetur cum Apoſtolo dicens: Video aliam legem in membris meis captiuantem me in legem peccati.]

Oratio Domini... non doc... concupiſ... centiam eſſe pecca... tum.

Reſpondet Bellarminus l. 5. c. 11. de amiſſione gratiæ, & ſtatu peccati. Ex interpretatione Cypriani, Petere nos vt perſeueranter id faciamus; vt regnum cœleſte adueniat, vt omnes, etiam infideles voluntatem Dei faciant. Quin & Chriſtum Dominum oraſſe, vt fieret Dei voluntas, nec tamen peccatum habuiſſe. Auguſtinus conſentit, qui cenſet pro concupiſcentia non orandum, ſi non conſentiamus. Firma eſt illa, & quæ hæreticum facile confundat, reſponſio. Nec eſt dubium cœleſtes Spiritus eadem quotidie orare, vt qui ſint miniſtri facientes

volun-

Angeli no- men Dei ſanctifi- cant.

voluntatem eius. Illi imprimis nomen eius ſanctificant, dum puris mentibus ſine intermiſſione canunt, *Sanctus, Sanctus, Sanctus:* nec ideo tamen concupiſcentia premuntur, quæ originale ſit peccatum. Itaque non ex illis modo petitionibus, ſed ne ex hac quidem dimitte nobis, conſequitur, concupiſcentiam in nobis peccatum eſſe.

§. 3. Occurrunt hic quoque aduerſarij vt omnino veritatem peſſumdent. [Primo, *ait Pareus*, Cyprianũ non præiudicare alijs interpretibus. Secundo. Non pugnat cum Luthero: ſed conſentit. Quod enim Cyprianus dicit, nos in baptiſmo ſanctificari cœpiſſe: id Lutherus nos voluntatem Dei nondũ PLENE facere, nomẽ Dei in nobis adhuc pollui ex PARTE, &c. Tertio. Pro Luthero contra aduerſarium dicit Cyprianus: Opus eſt enim nobis quotidiana ſanctificatione vt qui quotidie delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſidua repurgemus: Et poſtea: Sed quia nobis à diabolo obſiſtitur, quo minus per omnia noſter animus atq; actus Deo obſequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei. Et poſtea: Prouidenter & ſalubriter admonemur, quod peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt cum indulgentia de Deo petitur conſcientiæ ſuæ animus recordetur. Impia igitur & Pelagiana vox eſt aduerſarij, qua hunc locum claudit: nobis hanc orationem dominicam: Dimitte nobis debita noſtra: non eſſe neceſſariam, ſi nullum aliud haberemus niſi originale peccatũ: Falſum eſt, hæc eſſe verba Auguſtini: & turpiter ſibi aduerſarius repugnat. Quid enim hoc eſt aliud, quam dicere, peccatum originale, quia pro eo non eſt neceſſarium orare, non eſſe propriè peccatum: quod ſupra ad rauim vſque contendit lib. 4. c. 2. 3.]

Peccatum originale non eodem modo, quo actualia, eſt peccatũ.

Sitne propriè peccatum, originale alio loco diſputatur, Bellarminus negat peccatum eiuſdem rationis eſſe cum actuali, cum diuerſa ratione ſit voluntarium.

Reſpondeo autem: Non hoc agi, vt Cyprianus alijs præiudicet, ſed vt quandoquidem multos habet eiuſdem ſententiæ, eum nos, alioſque Lutheri interpretationi obijciamus, quo conſtet, cum Cypriano martyre, non tantum nobiſcum illis eſſe negocium.

Quod vero Cyprianum Caluinianum aut Lutheranum facere conatur, id ſtolidæ imperitiæ argumentum eſt. Verba Cypriani ſunt. *Poſt ſubſidium cibi petitur & venia delicti; vt qui à Deo paſcitur, in Deo viuat: nec tantum præſenti & temporali vitæ, ſed & æternæ conſulatur, ad quam veniri poteſt, ſi peccata donentur: quæ debita Dominus appellat, ſicut in Euangelio ſuo dicit. Dimiſi tibi omne debitum quia me rogaſti. Quam neceſſarie autem, quam prouidenter, & ſalubriter admonemur quod peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt dum indulgentia de Deo petitur conſcientiæ ſuæ animus recordetur. Ne quis ſibi quaſi innocens placeat, cum innocens nemo ſit, & ſe extollendo plus pereat: inſtruitur & docetur peccare ſe quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare.*

Cyprianus nos peccatores dicit, non dicit concupiſcentiam eſſe peccatum.

Hinc nihil pro Luthero fingi poteſt. Nam nulla ſequela eſt: *Peccatores ſumus, ergo ipſa concupiſcentia peccatum eſt*, non enim ipſa, ſed obedientia præſtita deſiderijs eius, peccatum eſt. Deinde poſt baptiſmum, & toties iteratas preces, iam condonatum eſſet, ſi quod in ea peccatum fingi poſſet.

Porro Commentario in illa verba, *Sanctificetur nomen tuum*, plane aliud Cyprianus, & aliud Lutherus docet. *Poſt hoc dicimus Sanctificetur nomen tuum, non quod optemus Deo vt ſanctificetur orationibus noſtris; ſed quod petamus ab eo, vt nomen eius ſanctificetur in nobis. Cæterum à quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit: Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum, id petimus & rogamus, vt qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus, perſeueremus, & hoc quotidie deprecamur. Opus eſt enim nobis quotidiana ſanctificatione, vt qui quotidie delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſidua repurgemus. Quæ autem ſit ſanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apoſtolus prædicat dicens: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum appetitores, neque fures, neque fraudatores, neque ebrioſi, neque maledici, neque raptores regnum Dei conſequentur. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Sanctificatos nos dicit in nomine Domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Hæc ſanctificatio vt in nobis permaneat oramus: & quia Dominus & iudex noſter ſanato à ſe & iuſtificato comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus poſtulamus, vt ſanctificatio & viuificatio quæ de Dei gratia ſumitur ipſius protectione ſeruetur.* Vide Auguſtin. lib. 2. de bono perſeuerant. cap. 3.

Rogamus vt ſanctificatio maneat.

Non probat concupiſcentiam eſſe peccatum, quia dicit nos quotidie delinquere: de actibus enim peccati, non de potentia peccandi agit: nec conuenit Luthero, quod ait, delicta aſſidua ſanctificatione purgari, manet enim concupiſcentia ad mortem vſque. Multo minus illud vel contra Bellarminum, vel pro Luthero eſt. *Sed quia nobis à Diabolo obſiſtitur, quo minus per omnia noſter animus atque actus Deo obſequatur, oramus & petimus vt in nobis fiat voluntas Dei.* Non enim quia diabolus obſiſtit, aut quia animus, & actus Deo non obſequuntur, idcirco concupiſcentia, ſed mala deſideria, actioneſque ſunt peccata.

Auguſtinus non orandum pro concupiſcentia niſi conſentiamus.

Denique non eſt Pelagianum, ſed Auguſtinianum, ſi peccatum Originale ſolum ineſſet, non opus eſſe hac oratione. Verba Auguſtini ſunt. *Incipit autem homo ſecundum gratiam in interiori homine renouari, vt mente agat quod amat, nec carni conſentiat agenti, quod odit, id eſt, vt non omnino non concupiſcat, ſed vt poſt concupiſcentias ſuas non eat. Quod quidem tam magnum eſt, vt ſi omnimodo non fieret, & quamuis inſint, dum ſumus in hoc corpore mortis huius, deſideria peccati, nulli tamen eorum adhiberemus aſſenſum, non eſſet, vnde diceremus patri noſtro, qui eſt in cœlis, Dimitte nobis debita noſtra.* Auguſtin. Epiſtola. 200.

Hæc omnino contra ſectarios efficacia ſunt: illi enim manere in iuſtis aiunt peccatum originale, & peccatum originale eſſe ipſam concupiſcentiam. At vero Auguſtinus negat pro deſiderijs orandum, niſi conſentiamus, ipſa igitur deſideria negat eſſe peccata, multo magis ipſam concupiſcentiam vnde illa oriuntur. Non quod Bellarmin. vel Auguſtinus concupiſcentiam, vel potentiam veri nominis peccatum appellent: ſed negant orandum eſſe pro peccato originali dimittendo, quale ſibi Lutherus finxit.

QVÆSTIO III.

An remiſſio repugnet ſatisfactionibus?

§. 1. IAm remiſſio, [*inquit Caluinus*, quam hic nobis fieri optamus, ſatisfactionibus repugnat, quibus ſe mundus redimere conatur. Neque enim remittere dicitur creditor, quia accepta ſolutione nihil amplius exigit, ſed qui vltro & liberaliter iure ſuo cedens, abſoluit debitorem. Neque hic locum habet vulgaris illa culpæ & pœnæ diſtinctio, nec enim dubium eſt, quin debita, pœnæ reatum ſignificent. Hic ſi nobis gratis remittitur, compenſationes omnes euaneſcere oportet. Nec alius ſenſus eſt Lucæ, quamuis peccata nominet, quia eorum veniam non aliter indulget Deus, quam reatum tollendo.]

Liberaliter Deus condonat, & tamen ſatisfactionibus ſuus eſt locus.

Reſpondeo. Remiſſionem eſſe prorſus liberalem Dei condonationem, non modo culpæ, verum etiam pœnæ, nec tamen ſatisfactiones euaneſcere, ſed conſiſtere. Ac primo quidem grauiter errat Caluinus, cum debitorum nomine pœnæ reatum intelligit tantum. Etenim Chriſti ore conuincitur; quia apud Lucam *peccata*, nominat. Deinde verſ. 15. ſe Chriſtus explicat, & vocat παραπτώματα *peccata*. Denique quamuis deprecemur, maiore tamen animo reatum culpæ deteſtamur, & pro reconciliatione obſecramus, vt qui Dei iram multo magis, quam paternam vindicantis manum timeamus. Improbe igitur ad pœnæ reatum orationem fidelium reſtringit. Multo aliter Cyprian. loco antea citato. Auguſtinus & alij. Quin etiam Pelagianis fauet illa expoſitio.

Peccati culpa condonatur, & pœnæ pars.

Facile enim illi dicerent; Peccata ſe non habere, orare tamen debita remitti, hoc eſt, pœnas, quas quotidie experiebantur, nec eo opus fuiſſet confugere, vt dicerent, ſe pro ſeſe orare. Sic quoque Caluiniſtæ Daniel Toſſanus, Aretius interpretantur.

Reſpondeo deinde; Pœnam etiam remitti eâdem, Dei & gratuita miſericordia; nam cum primum peccatum ipſum remittitur æterna, pœna mortalium, & magna pars temporalium pœnarum in venialibus remittitur, & in mortalibus.

Satisfactio tantũ eſt pœnarũ temporalium.

Reſpondeo tertio. Satisfactiones ad ſolas pœnas quaſdam temporarias adhiberi, quas diſciplinæ cauſa Deus imponit. Eaſdem tamen mera Dei & ſola miſericordia niti; cum quia ex gratia & caritate, quæ Dei munera ſunt, ortum progreſſumque habent: tum vero, quia non niſi gratuita Dei beneuolentia acceptantur. Potuit enim ille pro vno peccato, cuius æternam pœnam remiſit, multorum annorum ſupplicia exigere. Gratiam igitur præſtat, cum oratione, ieiunio, eleemoſyna tantam pœnarum acerbitatem redimi patitur.

§. 2. Docta eſt etiam & elegans S. Chryſoſtomi diſputatio contra Nouatianos, qui peccata poſt baptiſmum facta negabant remitti. Loquitur enim hic diſcipulis, & baptizatis: quibus veniam peccatorum pollicetur.

QVÆSTIO IIII.

An conditio remittendorum peccatorum addita nos obliget?

Conditio eſt, vt remittas, ſi remitti velis.

§. 1. CLariſſimam rem obſcurare hæretici nituntur. nam verſ. 14. & 15. diſerte dicit. *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater veſter cœleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.*

Nec recens illa lex eſt, ſed antiqua Eccleſiaſt. cap. 28. à verſu 1. *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & à* DEO *quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam: & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe dum caro ſit, reſeruat iram, & propitiationem petit à* DEO*? quis exorabit pro delictis illius?*

Auguſt. hom. 24. pactum, placitum, firmumque Chirographum vocat, vt qui dimittere ſe dicit, & hoc fallaciter, is dicat inaniter, dimitte. Eadem Cyprianus Chryſoſt. Chryſologus ſerm. 71. Auguſtinus tonitruum appellat. Enchir. cap. 74. *Mentiri veritas non poteſt, ſi non dimiſeritis peccata hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Ad tam magnum tonitruum, qui non expergiſcitur, non dormit, ſed mortuus eſt. Et tamen potens eſt etiam Deus mortuos reſuſcitare.*

Caluini[…] non igno[…] ci nolen[…] bus igno[…] cere.

Hac de re quædam pia, quædam impia docent Sectarij. Pium eſt, quod ait Caluinus. *Non alia lege nos ad veniam admitti, niſi fratribus ignoſcimus, quicquid in nos peccarint. Se igitur vltro quaſi deuotis animis exitio addicunt, & data opera Deum ſibi reddunt implacabilem, qui illatas ſibi iniurias obliuiſci nolunt.* Egregiè ſanè & conſentaneè Eccleſiæ doctoribus orthodoxis. Sic illi quos citaui, ſic Baſilius. ὅτι οὐ δεῖ χριστιανὸν μνησικακεῖν, ἀλλ' ἀπὸ καρδίας ἀφιέναι τοῖς εἰς αὐτὸν ἡμαρτηκόσιν. *Non oportere Chriſtianum eſſe memorem iniuriæ, ſed ex corde remittere illis, qui in ipſum peccarint.*

Condi[…] operum […] remiſſion[…] peccator[…] quærit[…].

§. 2. Hæc cum doceant, facile animaduertunt totum imputatitiæ iuſtificationis pegma diſſolui, ac labaſcere. Si enim non remittuntur peccata, antequam proximo remittas, ſi in odio, & cupiditate vindictæ perſeuerantibus Deus manet implacabilis, ab operibus ergo noſtris pendet remiſſio peccatorum, ergo iuſtificatio. Nemo ergo qui inimico iraſcitur, qui in vltionem exſurgit, venia donatur, niſi animum vindicandi deponat. Quomodo igitur dicunt.

Si nolen[…] bus cond[…] nare in[…] rias pecc[…] ta non re[…] mittun[…] tur, mu[…] to minus iniurias inferent[…] bus remi[…] ſa ſunt.

Vlciſcentes ſe Caluinianos, latrocinantesque non perdere iuſtitiam? Quomodo dicunt credentibus ſe prædeſtinatos nulla peccata imputari, non præterita, non præſentia, non futura? At hic nulli niſi alijs remittenti remittuntur. Si non remittuntur, imputantur. Dauidem in adulterio meditando, & peragendo, in crimine homicidij iuſtum manſiſſe aiunt; credidit enim ſibi non imputanda illa ſcelera. Multo ergo facilius maneret iuſtus, ſi non ignoſceret vel Sauli, vel Nabali. Minus eſt cimen crudeli inimico non ignoſcere, quam innocentes, fidoſque duces occidere. Quid igitur: ſi Caluinus nolit ignoſcere inimico, an Deus ignoſcet illi: Negat ille. Non ergo tum iuſtus eſt. Non illi Deus placatus. Hoc eſt enim Chriſti pronunciatum. verſ. 15.

Quomodo ergo ſeſe expediet? Verbum Chriſti faciet irritum, vt verbum ſuum hominis ſtabiliat. [Neque tamen veniam, *inquit*, quam nobis dari petimus ab ea, quam præſtamus alijs, dependere: ſed hoc modo ad remittendas omnes offenſas hortari nos Chriſtus voluit & ſimul abſolutionis noſtræ fiduciam quaſi impreſſo ſigillo melius ratam facere. Nec obſtat quod apud Lucam habetur particula καὶ γάρ, quæ tantũdem valet, ac ſiquidem, vel Etenim: quia Chriſti conſilium non fuit cauſam notare: ſed tantum monere, qualem erga fratres animum afferre oporteat dum cupimus Deo reconciliari.]

"Verba "Chriſti "facit[…] "irrita.

Impudentiore voce Daniel Toſſanus. [Quæritur cur addatur; Sicut & nos remittimus? Reſpon. 1. Non id poni vt regulam, ad quam Deus ſe conformet. Nam ille pro ſua εὐδοκίᾳ eſt nobis ab æterno propitius in Chriſto. Et male nobiſcum ageretur, ſi ad noſtrum exemplum ſe conformaret, & ita maligne remitteret, vt nos remittere ſolemus.]

Chriſto igitur obijcit Toſſanus: [Non eſt hæc regula, qua nobiſcum Deus agit. Ille nobis propitius ab æterno, nec mutat εὐδοκίαν, ergo ſemper nobis remittit, quicquid nos agamus.] Et Caluinus, [Non dependet venia quam peto, ab ea quam præſto alijs. Si venia igitur alijs præſtita, veniam dat Deus. Nec maligne vt nos ſolemus.] Cur igitur dicit Chriſtus καὶ γάρ, Etenim (apud Lucam) ſi non remiſeritis, non remittet? Caluinus reſpondit, *Hortari nos voluit.* Hortari tantum? Imo legem dedit,

dedit, vt remittamus. Cur autem hortari? *vt abſolutionis noſtræ fiduciam, quaſi impreſſo ſigillo melius ratam faceret.* Remiſſio igitur facta fratribus ad hoc ſolum confert, vt fiducia melius ſit rata, non vt ſimpliciter rata ſit. Quia venia, quæ à Deo conceditur, non pendet ab ea, quam nos concedimus. Quamuis Aretius vocet antecedens remiſſionem, an tamen ſerio exigat, neſcio. Ex quibus omnino colligimus, Caluinianos quidem tonitruum hoc audiſſe, ideo mortuos non eſſe, vt illi apud Auguſtinũ, ſed deprauare tamen, & eludere, quod indiciũ eſt, eos longe deterius mortuos eſſe.

§. 3. Exhortationem hanc & legem ſeriam eſſe Caluiniani non agnoſcunt, ſed tantum ad occaſionem puniendi malos propoſitam.

Mitiorum Caluinianorum ſententia.

Atque hoc eſt quod horridiores Caluiniani docent; Peccata fieri Deo procurante, & omnia ſic volente. Ita Piſcator Theſ. 52. Monuit eum ſect. 17. valde ſerio Vorſtius, cuius admonitionem, & argumenta proponam, ne quis omnes Caluinianos eodem in Barbariſmo volutari ſuſpicetur. [Hic iterum, *inquit*, aperte prodis, quam periculoſa ſit doctrina tua, de abſoluta, ſiue inconditionata Dei prædeſtinatione: cuius hic fructum plane peſtiferum nobis proponis. Conſidera enim, te quæſo, in vero timore Domini, quanta hæc, quamque aperta blaſphemia ſit, ſtatuere, peccata fieri Deo procurante, & omnino ſic volente. Item, quam euidens contradictio ſit negare, Deum eſſe cauſam peccatorum, (quod alibi ſæpe facis, idq; iure optimo) quum tamen ipſo procurante, & omnino ſic volente, eadem fieri hic alibique affirmes. Cui tandem cordato, & animum aduertenti, perſuaſurum te putas, neque illic veram blaſphemiam eſſe? neque hic implicitam latere contradictionem? Quis enim niſi præiudicio impeditus, non videat, eum reuera eſſe peccatorum auctorem, aut ſaltem procuratorem, hoc eſt, qualemcumque fautorem, ac cooperarium, qui peccata ipſe procurat? & prout illa fiunt, fluant ex eiuſdem decreto quodam abſoluto, æterno, immutabili, & ita efficaci, vt nulla ratione ei reſiſti poſſit? Qualem tu, & procurationem, & voluntatem Dei, ſine dubio hic intelligis. An nondum vides, quãtum virus, ac periculum, ſub hac ſententia tua delitēſcat? Quid autem prodeſt, verbis alicubi negare, Deũ eſſe cauſam peccatorum, quum reipſa idipſum hic affirmes? Nolo nunc a ijs compluribus abſurdis eãdem ſententiam tuam onerare: quod alioqui procliue admodum foret. Tantum te oro, vt de eadem vel tempeſtiue reuocanda, vel lenioribus ſaltem verbis mitiganda, ſeriò in poſterum cogites: ne alioqui manifeſtæ blaſphemiæ fauere, ac certe hæreſi patrocinari videaris.]

Negant authorẽ Deum, affirmãt procuratorem peccatorum.

Nihil profuit admonitio apud obſtinatum.

Quid vero tam ſeria hortatione effecit Vorſtius? vt ſcilicet aduerſarium ex ſtulto inſanum faceret. Negat enim blaſphemiam eſſe, *licet humanæ rationi videatur, quæ non maiorem in Deo, quam homine poteſtatem conſiderat.* Itane vero? maior Dei poteſtas ad hoc extollitur, vt ea ad impulſum, coactionem, procurationem, tentationem peccatorum abutatur? Non eſt Dei maior, quam hominis poteſtas, niſi illi liceat inducere in tentationem, quod homini non licet? Intelligi tamen hoc non poſſe fatetur. Non eſt inquit rei auctor, id eſt, effector, qui eam ab alio effici procurat. At ſane qui procurat inducendo, tentando, agendo, non minus moraliter effector eſt, quam Phyſice agentes. Imo ordinarie grauius delinquit. Non minus homicida fuit Dauid, cum manu filiorum Ammon occideret Vriam, quam cum ipſe adulterio vxorem eius pollueret. Similitudine rem explicat ille: Nam qui male agenti cooperatur male operatur, duo carnifices vnum hominem excruciare poſſunt, vnus crudelitate, alter amore iuſtitiæ. At iſta ſimilitudo vt in pœna facile intelligitur, ita in tentatione nequaquam, ſed blaſphemiam in Deum continet. Deus enim procurat peccata, vt puniat, tentat vt labatur, vt lapſum conterat, quod non poteſt fieri niſi animo crudeli. Quemadmodum in præfatione in librum parentis ſui Arminij nouem liberi orphani oſtendunt exemplo Tiberianæ crudelitatis; cum enim virginem veſtalem viuam defodi voluiſſet, iuſſit eam per carnificem conſtuprari, vitiata enim defodi debuit.

Impulſor ad peccata & procurator eſt etiam auctor.

Denique quid in Deo fiduciæ reponemus, ſi ſic creaturæ illudit? Non volo vt pecces, vt malum eſt peccatum, ſed vt mea iudicia exequare. Nolo fureris, vt furto fruaris, ſed volo, vt ſuſpendaris. Tento, impello, cogo te ad latrocinia, non quatenus illa mala ſunt, ſed vt te exitio dedam, vt iuſte puniam.

Caluini doctrina eſt deſperationis barathrũ.

§. 4. Auguſtinus oratione illa refutat Pelagianos, & gratiæ neceſſitatem oſtendit omnibus, de natura, & gratia cap. 58. vt enim diabolo reſiſtamus poſcendum eſt adiutorium. Iſti autem (Pelagiani) tantam tribuunt poteſtatem voluntati, vt pietati auferant orationem: nam vtique vt diabolo reſiſtamus, & fugiat à nobis, ideo precantes dicimus, & ne nos inferas in tentationem. Idem Cyprianus docet, & ex eo Auguſtinus l. 4. cap. 9. contra duas Epiſt. Pelag. ad Bonifacium.

Tentationes vero illi vocabant calamitates, & res aduerſas, non diaboli impugnationes, contra quas ſe ſuis viribus ſat firmos eſſe arbitrabantur. Aug. Ep. 94. Bell. l. 5. c. 7. de gratia & libero arbitrio.

§. 5. Inferre, vel inducere in tentationem, non eſt concupiſcentiæ fomitem habere, aut quoſuis motus ſentire, ſed id petimus, vt nos Deus tueatur, ne ſuccumbamus. Ita etiam Caluinus: [Petimus tamen ne tentationibus nos ſubijciat, aut obrui patiatur.] Hoc recte; at impie quod ſubijcit. [Sed quia Deus non modo Satanæ libidini nos permittit, vt ignem concupiſcentiæ accendat, ſed eo vtitur iræ ſuæ miniſtro, quoties vult homines in exitium præcipites agere ipſe quoque ſuo modo in tentationem inducit. Quo ſenſu dicitur Spiritus Dei malus arripuiſſe Saulem: & eodem tendunt complures ſcripturæ loci, neque tamen propterea Deum vocabimus malorum authorẽ: quoniam homines mittendo in ſenſum reprobum, nõ confuſam tyrannidem exercet, ſed iuſta ſua iudicia, licet arcana exequitur.]

Duci in tentationem eſt obrui.

Ita ille ſuo more: nec aliud dicit, quam Deum cum præcipites in exitiam agere vult homines ſatanæ miniſterio vti. Id iudicium arcanum vocat. Non eſt hoc arcanum Dei iudicium, ſed manifeſta calumnia. Mouet Deus, impellit, Satanæ libidini tradit, cogit, latronem cruci, inferiſque iam ante, ſine culpa deſtinatum, vt neceſſario occidat, & ideo cogit, vt pænam mereatur, vt iræ ſit obiectum & iuſtitiæ. Deſtinat exitio, omnipotenti & irreſiſtibili vi, in crimen adigit, vt nolle non poſſit, velle malum, durũ telum neceſſitas cogat, ſic decreto, præſcientia abſoluta, motione, coactione miſeram creaturam, & imbecillem, poſtquam in facinus impulit, etiam nolentem, etiam renitentem, etiam repentina vitioſę naturę titillatione præuentam, immani tyrannide doloribus excruciat ſempiternis. Qui cogit igitur inuitos in crimen, vt puniat, ille auctor eſt criminis, non quem inualidum infinitæ potẽtiæ vis irreſiſtibilis rapuit. Deus Caluini cogit inuitos, auctor igitur criminis. Propoſitio ex aduerſarij reſponſo conſtat. Aſſumptio probatur: Omnis cuiuſcunque flagitij inuitis obrepens impulſus, peccatum eſt mortale Pareo, ad hunc autem Deus impellit & cogit, & cogit inuitos. Quod enim nolunt, hoc faciunt. An non cogebat inuitum eum, qui vel mortem pro illa moleſtia optabat paciſci? Vnde motus ille rationem ſceleris ſortitur: & gehen-

Deus Caluiniſtarũ vi irreſiſtibili eos cogit in crimen.

næ reatum? Non ab infirmitate hominis contra voluntatem impulſi, ergo à violentiſſimi impulſoris coactu.

§. 3. Alias duas hæreſes hoc loco refutant SS. Patres. Iouinianiſtarum; Sanctos Baptizatos non poſſe peccare. & aliorum dicentium: Ignoſcentibus omnia ignoſci. Sic & illud interpretantur apud Auguſt. Enchir. ad Laurent. cap. 74. *date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Quos ille fruſtra ſibi blandiri pronunciat. Omnia enim alia præſtanda affirmat, quæ requiruntur. Et ſunt illæ quidem hæreſes & abſurditate ſua, & tempore abolitæ, ſimilimæ tamen ex trunco adoleuerunt; noſtri enim ſectarij, cum ſimilia de fide legunt eam ſolam neglectis alijs amplexantur, & ſaluti ſufficere iactant, quo ipſo fidem amittunt.

VERSVS 13.

Et ne nos inducas in tentationem: Sed libera nos à malo. Amen.

QVÆSTIO I.

An Deus inducat in tentationem?

§. 1. TErtullianus & Cyprianus; *ne nos patiaris induci*, Auguſtinus, *ne nos inferas.* monet ſuo tempore codices habuiſſe; *ne nos inferas, aut importes,* alios, *ne inducas*, l. 2. Serm. in monte. Illyricus & alij Lutherani interpretantur, *Permittas.* Caluiniſtæ aiunt Deum inducere, impellendo ad peccatum. Toſſanus queritur diabolicum eſſe ſarcaſmũ, quo id illis Maldonatus; & hunc imitati vbiquitarij tribuunt. Conſideranda ergo ſunt quæ hac de re ipſi docent. Nec moueri nos oportet, ſi negent, ſe Deum peccatorum auctorem facere. Idem dicebat Quintinus, vt refert Caluinus Epiſt. ad Rotomagenſes. Zwinglij quidem verba ſunt, iam millies citata. Deus *mouet latronem ad occidendum, &c. permitto coactum eſſe.* Ad eum modum Caluinus l. 1. inſtit. c. 17. §. 11.

Caluiniſtæ faciunt Deum peccati auctorem.

§. 2. Alij vt euadant aiunt Deum tentare, ſeu inducere in tentationem, non vt peccata ſunt, ſed vt ſua iudicia, pœnæ, probationes: ita Pareus contra Bellarminum l. 2. de amiſſione gratiæ, & ſtatu peccati. cap. 8. ita Sommarus, Sibrandus, contra Vorſtium, Franciſc. Brockerus, Dontelockius, alij, qui contra Arminianos agunt. Hoc modo cum hac oratio e verba Iacobi 1. 13. conciliant, ſi hoc eſt conciliare, verba pueris dare, & ſcripturas ſacras, in blaſphemos ſenſus trahere. Verba S. Iacobi ſunt. *Nemo cum tentatur, dicat quoniã à Deo tentatur: Deus enim intentator malorũ eſt: Ipſe autẽ neminem tentat. Vnuſquiſq; autem tentatur à ſua concupiſcentia abſtractus, & illectus.* Obſeruandũ in illis verbis eſt. Quod noſter vertit. *Intentator malorum eſt*, in Græco haberi, ἀπείραστος τῶν κακῶν, quod actiuam habet, & paſſiuam ſignificationem. Nouatores plerique paſſiue accipiunt, vt ſignificet, *Permittit à malis motibus non tentari.* Verum vtrouis modo intelligas, idoneum hinc ſumitur argumentum. Nam Deus neminem tentat, ſeu impellit ad actus peccati, etiam qua ſua iudicia ſunt. Nam neque concupiſcentia & Diabolus ad peccata vt peccata, ſed vt bona quædam alliciunt. Profecto ſi DEVS Dauidem in libidinem concitat, aut ad ſua iudicia, non minus tentatur is à Deo, quam à ſua concupiſcentia. Deus neminem tentat, hoc eſt, ad iram, latrocinia, adulteria, furta, vi irreſiſtibili incitat, & occulto funetrahit, ſed non vt peccata ſunt, ſed vt ſua iudicia, vt quos iam ante peccata præuiſa exoſos habuit, iure damnet, vt merito poſſit odiſſe. Et nonne Sathan eandem tentationis cauſam habet conſtitutam. Expoſuit verba illa varijs locis D. Auguſtinus Epiſt. 146. ad Conſentium, l. 1. q. ſuper Geneſ. *Tentatio, inquit, illa de qua Iacobus loquitur, non intelligitur, niſi quiſque peccato implicatur.* Libro 2. de conſenſu Euangeliſtarum. *Illa* (de qua Iacobus) *Seductionis eſt, illa* (*Deut.* 13. 3.) *Probationis.* Libro de Sermone Domini in monte, lib. 2. de dono perſeuerantiæ. *DEVS neminem tentat, tentatione ſcilicet noxia, nam eſt & vtilis tentatio, qua non decipimur, vel opprimimur, ſed probamur.* item tract. 43. in Ioan. & de verbis Domini in Matthæũ ſerm. 11. Ex his totidem argumenta ducimus. 1. *Tentatio de qua loquitur Apoſtolus Iacobus, non intelligitur, niſi qua quis peccato implicatur.* Sed tentatione qua quis ad peccatum incitatur, vt iuſto Dei iudicio damnetur, homo peccato implicatur, non igitur illa tentatio eſt à Deo. 2. Deus non tentat tentatione ſeductionis, ſed impulſus ad ſcelera, vt Dei iudicia, vt merita damnationis, eſt tentatio ſeductionis: non igitur à Deo. Minor clara. Si ad furtum iudex incitet quempiam, vt iure furcæ addicatur, magis eum ſeducit, quam ſi de ſolo furto tentet. 3. Deus neminem tentat tentatione noxia, qua decipiatur vel opprimatur. At cum quiſpiam incitatur ad actus ſcelerum, vt in eo iudex, iuſtã torquendi cauſam inueniat, non modo noxia tentatione, ſed miſerabiliter etiam deceptione tentatur. Si contra Auguſtinum excipit aduerſarius, audiat ſaltem fratrem ſuum Aretium. *Deus neminem tentat ad tentati ſubuerſionem, ſed prodit euerſos iam per propriam malitiam.* At ſi tentat, vt tentatus actum ſceleris perficiat, atque ita in iudicium iuſtæ damnationis incidat, negare non poſſumus, quin maxime ad tentati ſubuerſionem faciat, tam maligna tentatio, itaque Iacobo, Auguſtino, ſuis, vno Spiritu contradicit Caluiniſta. Alter locus eſt Eccleſiaſt. 15. 11. *Ne dixeris per Deum abeſt: quæ enim odit ne feceris. Non dicas ille me implanauit. Non enim neceſſarij ſunt ei homines impij.* Noſter legit ἄπεστι, ſcilicet ἡ σοφία, de qua egerat, alia exemplaria habent ἀπέστην, *defeci.* Interpretatio Caluiniana. Per Deum ſtetit, vt deficerem, non qua peccatum eſt ἀποστασία, ſed qua medium ſententiæ damnatoriæ iuſte à Deo proferendæ. Decepit me, ἐπλάνησε, non vt culpæ; quatenus culpa eſt, inuoluerer, ſed vt actum peccati faciens mea culpa perirem. Non ſunt ei neceſſarij homines impij vt impij, ſed neceſſarij ſunt impij, vt iuſtitiæ inſtrumenta, & obiecta, ideoque ſunt neceſſarij impij vt impij, nam vt impij, ſi ciuſtitiæ ſunt correlatiuj. Audiamus & hic Druſium Caluinianum, vtcunque ſuorum ſcelera damnantem. Nam verba de illis interpretatur; *qui Deum auctorem faciunt nequitiæ ſuæ, qui ſe credunt ab eo creatos ad ſcelera perpetranda*, at hoc credit Pareus, & Beza, ad pænas & ſcelera ordinatos, creatos reprobos, illos ergo Dei Spiritus arguit. Idem Druſius: in illa verba: *Non indiget Deus homine improbo: Deus, inquit, non eget homine improbo, quaſi non poſſit abſque illo facere, quod vult, aut opera eius indigeat. Si dico non eſt eorum ſimilis, qui homines corrumpunt, vt eorum poſtea opera vtantur ad faciendum quod in animo habent.* Beza vero opus fuiſſe, oportuiſſe hominem labi, deinde ideo eodem decreto ad finem & media deſtinari, vt Deus illo vtatur ad ſua iudicia, ad faciendum quod in animo habet.

Aiunt, Deum non velle peccata vt peccata ſunt.

Si impij ad peccata vt ſunt Dei iudicia impelluntur, ſine culpa ſunt.

Crudelis Deus, ſi cogit ad ſcelera, vt iuſte puniat.

Finis Dei Caluiniani.

§. 3. Tertullianus l. de fuga in perſecutione, oſtendit, dæmonem in nos ſine Dei permiſſu nullam habere poteſtatem. *Sed in legitimâ oratione cum dicimus ad patrem: Ne nos inducas in tentationem, (quæ autem maior tentatio, quam perſecutio?) ab eo illam profitemur accidere, à quo veniam eius deprecamur. Hoc eſt enim quod ſequitur: Sed erue nos à malo, id eſt, ne nos induxeris in tentationem, permittendo nos maligno. Tunc enim eruimur diaboli manibus, cum*

Quis, & quando diabolo poteſtas concedatur.

illo

dedit, vt remittamus. Cur autem hortari? *vt abſolutionis noſtræ fiduciam, quaſi impreſſo ſigillo melius ratam faceret.* Remiſſio igitur facta fratribus ad hoc ſolum confert, vt fiducia melius ſit rata, non vt ſimpliciter rata ſit. Quia venia, quæ à Deo conceditur, non pendet ab ea, quam nos concedimus. Quamuis Aretius vocet antecedens remiſſionem, an tamen ſerio exigat, neſcio. Ex quibus omnino colligimus, Caluinianos quidem tonitruum hoc audiſſe, ideo mortuos non eſſe, vt illi apud Auguſtinũ, ſed deprauare tamen, & eludere, quod indiciũ eſt, eos longe deterius mortuos eſſe.

§. 3. Exhortationem hanc & legem ſeriam eſſe Caluiniani non agnoſcunt, ſed tantum ad occaſionem puniendi malos propoſitam.

Mitiorum Caluinianorum ſententia.

Atque hoc eſt quod horridiores Caluiniani docent; Peccata fieri Deo procurante, & omnia ſic volente. Ita Piſcator Theſ. 52. Monuit eum ſect. 17. valde ſerio Vorſtius, cuius admonitionem, & argumenta proponam, ne quis omnes Caluinianos eodem in Barbariſmo volutari ſuſpicetur. [Hic iterum, *inquit*, aperte prodis, quam periculoſa ſit doctrina tua, de abſoluta, ſiue inconditionata Dei prædeſtinatione: cuius hic fructum plane peſtiferum nobis proponis. Conſidera enim, te quæſo, in vero timore Domini, quanta hæc, quamque aperta blaſphemia ſit, ſtatuere, peccata fieri Deo procurante, & omnino ſic volente. Item, quam euidens contradictio ſit negare, Deum eſſe cauſam peccatorum, (quod alibi ſæpe facis, idq; iure optimo) quum tamen ipſo procurante, & omnino ſic volente, eadem fieri hic alibique affirmes. Cui tandem cordato, & animum aduertenti, perſuaſurum te putas, neque illic veram blaſphemiam eſſe? neque hic implicitam latere contradictionem? Quis enim niſi præiudicio impeditus, non videat, eum reuera eſſe peccatorum auctorem, aut ſaltem procuratorem, hoc eſt, qualemcumque fautorem, ac cooperarium, qui peccata ipſe procurat? & prout illa fiunt, fluant ex eiuſdem decreto quodam abſoluto, æterno, immutabili, & ita efficaci, vt nulla ratione ei reſiſti poſſit? Qualem tu, & procurationem, & voluntatem Dei, ſine dubio hic intelligis. An nondum vides, quãtum virus, ac periculum, ſub hac ſententia tua deliteſcat? Quid autem prodeſt, verbis alicubi negare, Deũ eſſe cauſam peccatorum, quum reipſa idipſum hic affirmes? Nolo nunc a ijs compluribus abſurdis eãdem ſententiam tuam onerare: quod alioqui procliue admodum foret. Tantum te oro, vt de eadem vel tempeſtiue reuocanda, vel lenioribus ſaltem verbis mitiganda, ſeriò in poſterum cogites: ne alioqui manifeſtæ blaſphemiæ fauere, ac certe hæreſi patrocinari videaris.]

Negant auctorẽ Deum, affirmãt procuratorem peccatorum.

Nihil profuit admonitio apud obſtinatum.

Quid vero tam ſeria hortatione effecit Vorſtius? vt ſcilicet aduerſarium ex ſtulto inſanum faceret. Negat enim blaſphemiam eſſe, *licet humanæ rationi videatur, quæ non maiorem in Deo, quam homine poteſtatem conſiderat.* Itane vero? maior Dei poteſtas ad hoc extollitur, vt ea ad impulſum, coactionem, procurationem, tentationem peccatorum abutatur? Non eſt Dei maior, quam hominis poteſtas, niſi illi liceat inducere in tentationem, quod homini non licet? Intelligi tamen hoc non poſſe fatetur. Non eſt inquit rei auctor, id eſt, effector, qui eam ab alio effici procurat. At ſane qui procurat inducendo, tentando, agendo, non minus moraliter effector eſt, quam Phyſice agentes. Imo ordinarie grauius delinquit. Non minus homicida fuit Dauid, cum manu filiorum Ammon occideret Vriam, quam cum ipſe adulterio vxorem eius pollueret. Similitudine rem explicat ille: Nam qui male agenti cooperatur male operatur, duo carnifices vnum hominem excruciare poſſunt, vnus crudelitate, alter amore iuſtitiæ. At iſta ſimilitudo vt in pœna facile intelligitur, ita in tentatione nequaquam, ſed blaſphemiam in Deum continet. Deus enim procurat peccata, vt puniat, tentat vt labatur, vt lapſum conterat, quod non poteſt fieri niſi animo crudeli. Quemadmodum in præfatione in librum parentis ſui Arminij nouem liberi orphani oſtendunt exemplo Tiberianæ crudelitatis; cum enim virginem veſtalem viuam defodi voluiſſet, iuſſit eam per carnificem conſtuprari, vitiata enim defodi debuit.

Impulſor ad peccata & procurator eſt etiam auctor.

Caluini doctrina eſt deſperationis barathrũ.

Denique quid in Deo fiduciæ reponemus, ſi ſic creaturæ illudit? Non volo vt pecces, vt malum eſt peccatum, ſed vt mea iudicia exequare. Nolo fureris, vt furto fruaris, ſed volo, vt ſuſpendaris. Tento, impello, cogo te ad latrocinia, non quatenus illa mala ſunt, ſed vt te exitio dedam, vt iuſte puniam.

§. 4. Auguſtinus oratione illa refutat Pelagianos, & gratiæ neceſſitatem oſtendit omnibus, de natura, & gratia cap. 58. vt enim diabolo reſiſtamus poſcendum eſt adiutorium. Iſti autem (Pelagiani) tantam tribuunt poteſtatem voluntati, vt pietati auferant orationem: nam vtique vt diabolo reſiſtamus, & fugiat à nobis, ideo precantes dicimus, & ne nos inferas in tentationem. Idem Cyprianus docet, & ex eo Auguſtinus l. 4. cap. 9. contra duas Epiſt. Pelag. ad Bonifacium.

Tentationes vero illi vocabant calamitates, & res aduerſas, non diaboli impugnationes, contra quas ſe ſuis viribus ſat firmos eſſe arbitrabantur. Aug. Ep. 94. Bell. l. 5. c. 7. de gratia & libero arbitrio.

Duci in tentationem eſt obrui.

§. 5. Inferre, vel inducere in tentationem, non eſt concupiſcentiæ fomitem habere, aut quoſuis motus ſentire, ſed id petimus, vt nos Deus tueatur, ne ſuccumbamus. Ita etiam Caluinus: [Petimus tamen ne tentationibus nos ſubijciat, aut obrui patiatur.] Hoc recte; at impie quod ſubijcit. [Sed quia Deus non modo Satanæ libidini nos permittit, vt ignem concupiſcentiæ accendat, ſed eo vtitur iræ ſuæ miniſtro, quoties vult homines in exitium præcipites agere ipſe quoque ſuo modo in tentationem inducit. Quo ſenſu dicitur Spiritus Dei malus arripuiſſe Saulem: & eodem tendunt complures ſcripturæ loci, neque tamen propterea Deum vocabimus malorum authorẽ: quoniam homines mittendo in ſenſum reprobum, nõ confuſam tyrannidem exercet, ſed iuſta ſua iudicia, licet arcana exequitur.]

Deus Caluiniſtarũ vi irreſiſtibili eos cogit in crimen.

Ita ille ſuo more: nec aliud dicit, quam Deum cum præcipites in exitium agere vult homines ſatanæ miniſterio vti. Id iudicium arcanum vocat. Non eſt hoc arcanum Dei iudicium, ſed manifeſta calumnia. Mouet Deus, impellit, Satanæ libidini tradit, cogit, latronem cruci, inferiſque iam ante, ſine culpa deſtinatum, vt neceſſario occidat, & ideo cogit, vt pænam mereatur, vt iræ ſit obiectum & iuſtitiæ. Deſtinat exitio, omnipotenti & irreſiſtibili vi, in crimen adigit, vt nolle non poſſit, velle malum, durũ telum neceſſitas cogat, ſic decreto, præſcientia abſoluta, motione, coactione miſeram creaturam, & imbecillem, poſtquam in facinus impulit, etiam nolentem, etiam renitentem, etiam repentina vitioſę naturę titillatione præuentam, immani tyrannide doloribus excruciat ſempiternis. Qui cogit igitur inuitos in crimen, vt puniat, ille auctor eſt criminis, non quem inualidum infinitæ potẽtiæ vis irreſiſtibilis rapuit. Deus Caluini cogit inuitos, auctor igitur criminis. Propoſitio ex aduerſarij reſponſo conſtat. Aſſumptio probatur: Omnis cuiuſcunque flagitij inuitis obrepens impulſus, peccatum eſt mortale Pareo, ad hunc autem Deus impellit & cogit, & cogit inuitos. Quod enim nolunt, hoc faciunt. An non cogebat inuitum eum, qui vel mortem pro illa moleſtia optabat paciſci? Vnde motus ille rationem ſceleris ſortitur: & gehen-